

Mennesket og maskinen

Paul Virilio: *Synsmaskinen*. Rævens Sorte Bibliotek, Forlaget Politisk Revy 1989. Oversat fra fransk af Niels Brügger og Orla Vigsø.

Synsmaskinen er Paul Virilios seneste bogudgivelse og den første, der oversættes til et nordisk sprog. Virilio er arkitekt af uddannelse og fungerer i dag som professor i byplanlægning ved École Spéciale de l'Architecture i Paris.

Virilios første bog *Bunker Archéologie* kom i 1975. Siden da er der kommet både mange bøger og artikler fra Virilios hånd. Artiklerne har fundet spalteplass i så forskellige tidsskrifter som bl.a. de tyske *Tumult* og *Konkursbuch* og de franske *Cahiers du Cinéma* og *Revue d'Esthétique*. Virilios arbejder begrænser sig da heller ikke på nogen måde til arkitektens felt, men synes, efter modtagelserne at dømmes, at kunne anvendes inden for vidt forskellige sammenhænge.

Det er således også et specielt sammensat interessefelt, vi møder i Paul Virilios *Synsmaskinen*. Som i Virilios øvrige produktion står krigen som det styrende og centrale omdrejningspunkt. Scenen, der har fanget hans opmærksomhed, er slagmarken, mere præcist hastigheden inden for dette felt. Virilio har gjort sig til konstruktøren af en videnskab om hastigheden; det er i lyset af hastigheden, hastigheden som vidensparadigme, Virilio ser på verden.

I *Synsmaskinen* er det lysets felt, som er slagmarken. I seks afsnit beskæftiger Virilio sig med den moderne

verdens transformationer inden for lysets felt, ændringerne i forholdet mellem synets perceptionsformer og det synliges repræsentationsformer. Mere præcist er det teknologiens lod heri, som står på dagsordenen. Hastighedsproblematikken betyder, at det er ændringerne i konstellationen mellem tid og rum, der bliver styrende for optikken. Aktanterne i transformationsfeltet er mennesket og maskinen, og omkring transformationsaksen sker der en acceleration, en tilvækst i hastighed, der ifølge Virilio betyder, at perspektivet bliver maskinens og at mennesket mister kontrol.

Historien starter med de klassiske synsproteser og ender i perceptionens automatisering. Hvor de klassiske synsproteser knytter sig til rummet og giver dette en dybde dimension, f.eks. i form af kikkertens teleskopering af det nære og det fjerne, da bringer fotografiapparatet en tidsdimension ind på lysets scene, en tidlig dybde dimension. Lysets felt, der i en lang videnstradition er blevet reduceret til rummet, bliver nu ikke blot også tidens, men hastighedens.

Denne situation viser sig f.eks. for Virilio i forskellen på hvorledes bevægelsen repræsenteres i skulpturen og i det fotografiske billede; i det fotografiske øjebliksbillede lammes bevægelsen og fastfryser tiden. Det er en højere hastigheds effekt på repræsentationen af verden, det menneskelige øje her er vidne til, med Virilio's ord "en morfologisk opbrydning, der umiddelbart påvirker virkelighedseffekten", "et accelerationsfænomen, der ophæver vort kendskab til afstande og dimensioner".

Accelerationen har således også en virkning på det menneskelige syn; i historien om mennesket og maskinen sammenblandes øjet og objektivet, og i den højere hastighed kan den mentale billeddannelse ikke følge med. Resultatet af objektivets parasitære virkning er ifølge Virilio, at der opstår et ordblindt syn.

I bogens sidste afsnit forestiller Virilio sig slutpunktet for denne historie i form af perceptionens automatisering i femtegenerationscomputeren, synsmaskinen. I denne science-fiction fordobles verden og synspunkt på grund af maskinens høje virkningshastighed og lukkede kredsløb, en energetik som er fremmed for mennesket og truer det på forstanden: "Det er som om vort samfund træder ind i en frivillig blindheds mørke, idet dets vilje til numerisk magt ender med at inficere såvel syns- som videnshorisonten".

Historiens plot er således, at synsprotoserne, der umiddelbart kunne se ud til at skulle have en støttefunktion for mennesket, i kraft af den forøgede hastighed overtager synets scene og i hastighedens tegnverden transformerer sig til en servoteknik, der - med Virilio's ord - afstedkommer den "totale forsvinden af den visuelle subjektivitet i en altomsluttende teknisk effekt", et fyrværkeri på lysets slagmark.

Accelerationen og dens effekter er dog ikke alene et tematisk plot i *Synsmaskinen*, men også en stil. Vi kommer langt omkring i bogen, de analytiske greb er hurtige og begrebskonstruktionerne ligeså. Det accelererede tempo får sproget til at minde om det talte, og spørgsmålet er om bogen faktisk er skrevet, eller skrevet uden at

se på skærmen.

Den verden vi præsenteres for af Virilio er monolitisk og destruktiv. I kraft af accelerationen bevæges tilstanden hele tiden mod slagmarken. Der er ingen frie felter. Det er en verden, som fordobles og som i fordoblingens tilbagevirkning inficeres, sandhed erstattes af sandsynlighed. Sandhedsværdien har i en lang videnstradition været betinget af bestembar tid og sted. Det er muligheden herfor, der skrider i den accelererede tilstand.

Hastighedsparadigmet synes således selv at være et lukket kredsløb, hvor udvendighedens tilstand med nødvendighed melder sig.

I en anden version kaldes dén transitoriske tilstand, som Virilio med sit hastighedsparadigme vil sætte på entydighedens formel, for moderniteten. Ironien er en måde at udtrykke sig på i denne situation. Her synes ironien at være, at hastigheden i Virilio's plotkonstruktion betyder, at der ikke gives den tid, det ta'r at få øje på de dialektiske øjeblikke i historien.

Lars Haahr